

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ I – II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ ПІД ЧАС ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ

У статті визначаються шляхи впровадження комунікативного підходу до навчання іноземних мов у організації іншомовної мовленнєвої діяльності студентів під час позааудиторної роботи.

На зламі двох тисячоліть вища освіта у більшості країнах світу отримує новий поштовх до розвитку. Перспектива залучення вищої освіти України в європейський освітній простір та стрімкий розвиток соціально-економічних, політичних і культурних взаємин зумовлюють інтеграцію іноземної мови в усі сфери життя нашого суспільства. Основне завдання, яке стоїть перед системою вищої освіти сьогодні, – це підвищення ефективності навчання та виховання студентської молоді шляхом суттєвого реформування іншомовної освіти, тобто її переорієнтація на принципово нові засади оновлення змісту та методів іноземних мов у вищих навчальних закладах. Відповідно до Рекомендацій Європи (РРЕ) [1: 2] загальна стратегія навчання іноземних мов визначається потребами сучасного суспільства та рівнем розвитку лінгвістичних, психолого-педагогічних і суміжних наук. Цією стратегією є комунікативний підхід. Він зумовлює практичну мету навчання й вивчення іноземних мов, а саме: оволодіння іншомовним культурним спілкуванням шляхом формування і розвитку міжкультурної комунікативної компетенції та її складових: мовленнєвої та мовної, соціокультурної та соціолінгвістичної. Навчання іноземної мови, яке спирається на загально-дидактичні принципи, відрізняється тим, що головною метою виступає не накопичення знань, як це має місце у навчанні інших дисциплін, а оволодіння діяльністю іншомовного спілкування [2: 74]. У вітчизняній науково-методичній літературі багато уваги приділялося нефілологічним спеціальностям (С.Г. Заскалета, І.В. Некоз, Т.В. Ваколюк), різним підходам до вивчення іноземної мови (О.Г. Пиндик, Л.П. Гапоненко, Н.К. Скляренко, Р.Ю. Мартинова), сучасним методикам навчання іншомовного (С.Ю. Ніколаєва, Л.М. Журавська) тощо. У той же час питання реалізації виховного потенціалу іноземної мови в навчанні студентів немовних вищих навчальних закладів з урахуванням нових вимог щодо рівнів володіння, зокрема англійською мовою відповідно до РРЕ не може вважатись достатньо вивченим, оскільки означені Рекомендації було перекладено українською мовою й видано лише у 2001 році, але й дотепер вони не стали відомими широкому загалу викладачів англійської мови. Системна сутність Рекомендацій означає спробу розглядати складну людську мову шляхом розкладання мовної компетенції на окремі компоненти, адже спілкування пронизує усе людське існування, під час якого види компетенцій взаємодіють комплексно у процесі розвитку кожної окремої особистості [1: 45]. Основним базовим стрижнем, навколо якого повинна формуватись іншомовна мовленнєва діяльність студентів, ми вважаємо комунікативну компетенцію, яка, у свою чергу, вимагає оновлення методичних принципів навчання та наповнення їх новим змістом. Це означає, що комунікативні ситуації, які використовуються у навчанні, мають моделювати типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування [2: 76]. Завданням нашого дослідження є визначення шляхів упровадження принципів комунікативно-зорієнтованого навчання іноземних мов, який є пріоритетним на сучасному етапі розвитку іншомовної освіти, та його застосування для організації ефективної іншомовної мовленнєвої діяльності студентів під час позааудиторної роботи.

Очевидним є той факт, що самоосвіта набуває особливого значення на сучасному етапі розвитку українського суспільства і починає займати чільне місце в галузі вивчення іноземної мови. За таких умов швидкої трансформації сучасної парадигми освіти проблема удосконалення підготовки висококваліфікованих спеціалістів і підвищення якості навчання у вищих навчальних закладах усіх рівнів, у тому числі I - II рівнів акредитації, стала об'єктом багаточисленних теоретичних досліджень і спонукає до пошуку нових технологій навчання цього предмета. Проте питання ефективної організації іншомовної мовленнєвої діяльності студентів під час позааудиторної роботи студентів вищих навчальних закладів I - II рівнів акредитації з іноземної мови ще не розглядалося і залишається актуальним і сьогодні, особливо враховуючи подальшу перспективу інтеграції вищої освіти України в Європейський освітній простір відповідно до вимог Болонського процесу та РРЕ.

Як правило, самостійна навчальна діяльність студентів, яку вони виконують індивідуально поза межами аудиторії, пов'язана з домашнім читанням (home reading) або додатковим читанням (supplementary reading). Об'єктами контролю у таких випадках є основний зміст тексту і деколи мовний та мовленнєвий матеріал, на якому ці тексти побудовані [3: 47]. Зазвичай не практикуються види навчальної діяльності, пов'язаної з удосконаленням 4-х основних мовленнєвих умінь і навичок у говорінні, аудіюванні, читанні, письмі. А така форма організації самостійної роботи, на наше переконання, є недостатньою. Вона не забезпечує вимог програми, відповідно до яких метою самостійної роботи студентів є:

- розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності студентів;
- формування потреби безперервного самостійного поповнення знань;
- здобуття глибокої системи знань;
- формування комунікативних умінь і навичок у сфері іноземних мов.

Щоб досягти цієї мети, необхідно змінити погляди на усталені підходи до організації іншомовної мовленнєвої діяльності студентів з іноземної мови у позааудиторний час. Це вимагає дослідження не тільки нових підхо-

дів до створення системи самостійної діяльності студентів, але й пошуку нових механізмів її реалізації [4: 10]. Для виконання цієї мети необхідно розв'язати кілька завдань. Найбільш пріоритетними з них ми вважаємо такі:

- 1) комплексне навчання 4-х видів мовленнєвої діяльності: говоріння, читання, письма, аудіювання у всьому процесі навчання іноземної мови;
- 2) взаємопов'язане навчання мовної компетенції: лексичного, граматичного, фонетичного та орфографічного мінімумів;
- 3) перехід до особистісно-зорієнтованої діяльності, яка створює умови для самостійного розвитку особистості кожного студента;
- 4) організація інтерактивного спілкування, основна мета якого заповнення інформаційної прогалини в іншомовній діяльності студента;
- 5) формування у студентів належного рівня навичок міжкультурного спілкування. Організація іншомовної мовленнєвої діяльності студентів з іноземної мови у позааудиторний час вимагає розв'язання цілої низки завдань.

Основними з них ми вважаємо такі:

- 1) проаналізувати актуальний стан організації позааудиторного навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації;
- 2) провести аналіз змісту та структури чинних програм і засобів навчання на предмет їх відповідності рівню сучасних вимог;
- 3) створити систему самостійної іншомовної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації, яка забезпечувала б успішне виконання вимог програми з іноземної мови;
- 4) визначити навчальний матеріал щодо вимог програми, яким студенти зможуть оволодіти самостійно;
- 5) розробити методи, форми і способи оволодіння навчальним матеріалом, передбаченим для засвоєння студентами під час самостійного оволодіння іншомовним матеріалом.

Обсяг навчального матеріалу, який відведено на самостійне опрацювання студентів, визначається з урахуванням специфіки та змісту іноземної мови як навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійної програми. Зміст самостійної роботи студентів з іноземної мови визначається робочою навчальною програмою, відповідно до якої самостійна робота може охоплювати різні обсяги навчального матеріалу:

- частину теоретичного матеріалу, менш складного за змістом, який подано в тісному взаємозв'язку із майбутньою спеціальністю;
- спеціальний тематичний план, який надає можливість розширити та поглибити знання, вміння та навички студентів з іноземної мови і навчити студентів вживанню професійних термінів;
- окремі практичні роботи професійно-зорієнтованої тематики, що не потребують безпосереднього керівництва з боку викладача і слугують цілям виховання всебічно розвиненої людини.

Означені вище чинники вказують на необхідність удосконалення організації іншомовної мовленнєвої діяльності студентів, а, можливо, внесення змін до чинної програми з іноземної мови для вищих навчальних закладів I - II рівнів акредитації відповідно до вимог комунікативно-орієнтованого підходу, який є пріоритетним у навчанні іноземних мов на сучасному етапі розвитку суспільства, в основу якого покладено мовленнєву спрямованість навчального процесу [5: 8]. Не зовсім задовільний стан у теорії та практиці навчання іноземної мови зумовлений кількома чинниками. Насамперед відсутність у багатьох викладачів вузів чітких уявлень про сутність та структуру поняття "позааудиторна робота студента", взаємозв'язок знань, умінь і навичок, з іншого боку – відсутність системи в ефективній організації позааудиторної роботи студентів з іноземної мови.

Ситуація, що склалася, спонукає нас до пошуку нових форм організацій цього виду занять, розширення арсеналу методичних засобів і прийомів, що забезпечують ефективне засвоєння матеріалу. А це, у свою чергу, вимагає розробки нових методичних моделей навчання або уточнення і зміни чинних, наповнення новим психолого-педагогічним змістом, де знайшли б розвиток якісно інші форми і шляхи реалізації резервних можливостей суб'єктів навчальної діяльності.

Формування навичок іншомовної діяльності потрібно окреслювати не як навчання цим навичкам, а як створення та підтримування сприятливих умов для їх самоформування. А це означає, що цього можна досягти лише за умови створення відповідного навчального середовища, що буде базуватися на певних дидактичних принципах, які забезпечували б ефективну навчальну діяльність студентів.

Засобом формування таких навичок у студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації під час позааудиторних занять з іноземної мови мають стати не завдання і вправи, які в більшості випадків є роботою за зразком і, як правило, сприяють значною мірою механічному засвоєнню матеріалу, а відповідно створені певні педагогічні умови, що забезпечують ефективність навчального процесу, активність мислення студентів і сприяють ефективності формування іншомовних умінь та навичок. За такої ситуації педагогічні умови мають стимулювати виникнення домінуючого елемента у педагогічній системі, який вів би за собою нескінченний ланцюг методів, форм, прийомів, факторів педагогічної взаємодії, зумовив би потребу нового структурування навчального матеріалу, пошук адекватних йому засобів педагогічного впливу. Для цього мають бути створені відповідні дидактичні умови. Пріоритетними з них ми вважаємо такі:

- 1) організація іншомовної мовленнєвої діяльності з іноземної мови з урахуванням вимог комунікативно-орієнтованого, особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів;
- 2) стимулювання самостійності та активності студентів як невід'ємного чинника креативного мислення;
- 3) інтенсифікація творчих здібностей студентів.

На наш погляд, впровадження нових форм іншомовної мовленнєвої діяльності є методично виправданим, оскільки воно передбачає удосконалення методів і засобів навчання, тобто розробку науково обґрунтованої методичної системи. Остання дозволяє моделювати умови реальної комунікативної діяльності, реалізуючи її у різноманітних тренувальних вправах ситуативно-ігрового характеру. Це має сприяти активізації навчально-пізнавальної, науково-дослідницької діяльності студентів, розкриттю їх творчого потенціалу, розвитку знань, умінь та навичок в основних видах мовленнєвої компетенції: говорінні, читанні, аудіюванні та письмі. Важливою особливістю такої діяльності у процесі позааудиторних занять з іноземної мови є можливість працювати у комунікативно спрямованому режимі діалогу і певним чином компенсувати відсутність природного комуніканта, моделюючи та імітуючи його мовленнєву поведінку.

*****

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт, 2003. – 217 с.
2. Гришкова Р. Шляхи впровадження нових методичних принципів навчання іноземних мов // Вересень – 2003. – № 2 (24). С. 74-77.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах // Кол. авторів під кер. С.Ю.Ніколаєвої. - К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
4. Николаева С.Ю. Индивидуализация процесса обучения иностранным языкам в языковом педагогическом вузе (концепция) // Иноземні мови – 1996. – №1. – С. 9-11.
5. Склярєнко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь. // Иноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3-7.

Матеріал надійшов до редакції 30.10.2004 р.

Новак С.Н. Особенности организации иноязычной речевой деятельности студентов высших учебных заведений I - II уровня аккредитации во время внеклассной работы.

В статье определяются пути внедрения коммуникативного подхода в обучении иностранным языкам в организацию иноязычной речевой деятельности студентов во время внеклассной работы.

Novak S.N. The Peculiarities of the Organization of Students' Extracurricular Foreign Language Oral Speech Activities in a Foreign Language.

The article defines the effectiveness of the communication approach in extracurricular oral speech activities.